

УДК 634.723:547.458.88.

551.581.2

© 2012

Л.М. Шевчук,
кандидат сільсько-
господарських наук
Інститут
садівництва НААН

АДАПТАЦІЯ ПЕКТИНОВОГО КОМПЛЕКСУ ПЛОДІВ ЧОРНОЇ СМОРОДИНИ ДО УМОВ УКРАЇНИ

Проаналізовано багаторічні дані вмісту пектинових речовин у плодах чорної смородини з різних регіонів України. Визначено сорти, плоди яких незалежно від умов вирощування містять 1% пектинів, а також виділено гомеостатичні сорти за цим показником.

Чорна смородина — одна з найпоширеніших ягідних культур, що вирощують в Україні. Її плоди мають високі лікувально-профілактичні властивості, а також придатні майже до всіх видів переробки [3]. Одним з показників сировинних властивостей плодів є вміст у них пектинових речовин, які належать до променезахисної та антиоксидантної груп. Це високомолекулярні сполуки вуглеводної природи, біополімери, до складу яких входять пектин, протопектин та ін. [2].

Кількість пектинів у чорній смородині, вирощеній у Краснодарському краї, за показником протопектину становить 0,9–1,1% [6]. В умовах Білорусі вміст загального пектину у плодах смородини — 0,85%, мінімум — 0,58, максимум — 1,21% [1].

Мета досліджень — установити межі максимального та мінімального вмісту пектинових речовин у плодах чорної смородини, що вирощують у різних регіонах України, а також визначити серед них ті, які мають стабільний їх вміст.

Матеріали і методи досліджень. Упродовж 2000–2010 рр. вивчали 7 сортів чорної смородини. Їх відбирали в насадженнях, розміщених у різних регіонах України, зокрема в Інституті садівництва НААН (ІС НААН), Краснокутському НДЦС та Подільській і Львівській ДСС. Аналітичні дослідження з визначення вмісту пектинових речовин проводили карбазольним методом згідно з «Методичними рекомендаціями проведення досліджень по питанню зберігання та переробки» [5] та «Методикою оцінки якості плодово-ягідної продукції» [4]. Математичну обробку результатів виконували методом варіаційної статистики Microsoft Excel Matlab.

Результати досліджень. Уміст пектинових речовин у плодах чорної смородини залежно від регіону вирощування коливався від 0,41% (сорт Черешнева з Краснокутського НДЦС) до 1,99% (Ювілейна Копаня з Львівської ДСС) (табл. 1). Середня міжсортowa їх кількість становила 0,98% — плоди з Львівської ДСС; 1,01% — з Подільської ДСС; 1% — з Краснокутського НДЦС та 1,05% — з Інституту садівництва НААН.

Плоди сортів Аметист, Черешнева та Санюта, вирощені на Краснокутському НДЦС, накопичували 1,01; 1,14 та 1,08% пектинів відповідно, на рівні 1% їх кількість була у сорту Софіївська, решта сортів з цієї установи мали їх менше зазначеного рівня. Стабільність пектинового комплексу у плодах з цього регіону була слабкою, виняток становили сорти Санюта та Софіївська з коефіцієнтами варіації 17 та 16,3%, у решти сортів відповідні показники були вищими за 25% (див. табл. 1).

Низьким умістом пектинових речовин характеризувалися плоди сортів Сюїта київська та Софіївська (0,83 і 0,82% відповідно), що вирощували в Інституті садівництва НААН. Високою стабільністю такої кількості пектинів вирізнялися плоди сорту Сюїта київська, коефіцієнт варіації — 13,8%.

Одновідсотковий рівень вмісту пектинів, що є свідченням добрих желейних властивостей сировини [7], в ІС НААН пересягнули плоди сортів Аметист (1,10%), Вернісаж (1,14%), Санюта (1,02%), Черешнева (1,19%) та Ювілейна Копаня (1,27%). Найменшими межі варіювання пектинових речовин були у плодів сорту Вернісаж — 1,01–1,31%, коефіцієнт варіації — 10,4%.

На Подільській ДСС плоди сорту Софіївська накопичували мінімальну кількість пектинових речовин (0,86%), більше середнього (1,01%) для цієї установи містили їх — Сюїта київська, Ювілейна Копаня та Черешнева (1,24; 1,14 і 1,04%, відповідно).

Гомеостатичними за вмістом пектинових речовин за умови вирощування на Подільській ДСС були плоди сорту Сюїта київська ($V=10,5\%$). Середньомінімливим визнано вміст пектинів у плодах сортів Ювілейна Копаня ($V=18,8\%$) та Черешнева ($V=16,4\%$), у решти — кількість досліджуваної речовини варіювала в значних межах, коефіцієнти варіації були понад 25,1%.

Плоди чорної смородини, яку вирощували на Львівській ДСС, мали максимальну кількість пектинів (1,14%) — сорт Ювілейна Копаня та мінімальну (0,88%) — Санюта. Більше середнього для цього регіону (0,98%) пектинів місти-

1. Уміст пектинів у плодах чорної смородини залежно від регіону вирощування (2000–2010 рр.)

Сорт	$\bar{x} \pm m$	min–max	Коефіцієнт варіації, V, %
<i>Львівська ДСС ІС НААН</i>			
Сюїта київська	0,92±0,18	0,65–1,23	25,2
Вернісаж	1,03±0,04	0,99–1,12	5,0
Санюта	0,88±0,17	0,66–1,12	25,0
Софіївська	0,95±0,09	0,78–1,12	12,0
Аметист	0,90±0,09	0,74–1,00	12,2
Ювілейна Копаня	1,14±0,29	0,84–1,99	37,4
Черешнева	1,05±0,05	0,99–1,12	6,1
Середнє	0,98		
Максимальне	1,14	1,99	37,4
Мінімальне	0,88	0,65	5,0
<i>Подільська ДСС ІС НААН</i>			
Вернісаж	0,90±0,22	0,69–1,22	31,6
Сюїта київська	1,24±0,09	1,11–1,37	10,5
Санюта	0,90±0,21	0,67–1,31	31,5
Софіївська	0,86±0,25	0,52–1,35	40,7
Ювілейна Копаня	1,14±0,15	0,84–1,32	18,8
Черешнева	1,04±0,14	0,89–1,24	16,4
Аметист	0,98±0,19	0,83–1,26	25,1
Середнє	1,01		
Максимальне	1,24	1,37	40,7
Мінімальне	0,86	0,52	10,5
<i>Краснокутський НДЦС ІС НААН</i>			
Сюїта київська	0,90±0,25	0,66–1,36	36,0
Санюта	1,08±0,14	0,92–1,33	17,0
Вернісаж	0,82±0,20	0,69–1,19	29,3
Аметист	1,01±0,28	0,66–1,38	32,8
Черешнева	1,14±0,46	0,41–1,81	48,9
Ювілейна Копаня	0,92±0,43	0,50–1,57	61,6
Софіївська	1,00±0,11	0,83–1,27	16,3
Середнє	1,00		
Максимальне	1,14	1,81	61,6
Мінімальне	0,82	0,41	16,3
<i>Інститут садівництва НААН</i>			
Вернісаж	1,14±0,08	1,01–1,31	10,4
Сюїта київська	0,83±0,09	0,73–0,88	13,8
Софіївська	0,82±0,20	0,70–1,38	27,8
Санюта	1,02±0,13	0,86–1,30	16,2
Черешнева	1,19±0,20	0,78–1,69	23,7
Аметист	1,10±0,18	0,70–1,31	22,4
Ювілейна Копаня	1,27±0,15	0,97–1,57	16,0
Середнє	1,05		
Максимальне	1,27	1,69	27,8
Мінімальне	0,82	0,70	10,4

2. Характеристика плодів чорної смородини за гомеостатичністю вмісту пектинових речовин (за сортами)

Показник	Сюїта ківська	Вернісаж	Санюта	Аметист	Софіївська	Черешнева	Ювілейна Копаня
Вміст, $\bar{x}$	1,20±0,21	0,97±0,12	0,96±0,17	1,00±0,19	0,96±0,15	1,11±0,20	1,10±0,21
Мінімальне — максимальне	0,63–1,37	0,69–1,31	0,66–1,33	0,66–1,38	0,52–1,38	0,41–1,72	0,50–1,57
Розмах варіювання	27,0	16,3	22,1	23,3	22,1	26,1	24,6

ли плоди сортів: Вернісаж (1,03%), Черешнева (1,05%) та Ювілейна Копаня (1,14%). Із цих сортів стабільністю кількості пектинового комплексу в західному регіоні вирізнялися плоди перших двох названих сортів, коефіцієнти варіації — 5 та 6,1% відповідно. Найбільший розмах варіювання пектинових речовин від 0,84 до 1,99% зафіксовано в сорту Ювілейна Копаня, відповідний показник стабільності становив 37,4% (див. табл. 1).

Середня кількість пектинових речовин у плодах чорної смородини, що досліджували в 4-х регіонах України, становила 1,01%, більше міс-

тили плоди сортів Сюїта ківська (1,20%) Черешнева (1,11%) та Ювілейна Копаня (1,10%). Високий уміст пектинів середньозакріпленим був в останнього з названих сортів, коефіцієнт варіації — 24,6%. Менше середньої кількості пектинових речовин накопичували плоди сортів Вернісаж, Санюта й Аметист (0,97; 0,96 та 1%), стабільність — середня ($V=16,3$; $V=22,1$ та $V=23,3\%$). Сорти Черешнева та Сюїта ківська за умови їх вирощування в різних регіонах України вирізнялися слабкою закріпленістю пектинового комплексу у плодах ($V=27$ і $V=26,1\%$) (табл. 2).

Висновки

Пектинових речовин понад 1% накопичували плоди досліджуваних сортів за умови їх вирощування на Подільській ДСС, Краснокутському НДЦС та ІС НААН, менше — на Львівській ДСС. Середня кількість пектинів у плодах чорної смородини для регіонів України, де проводили дослідження, становила 1,01%. Більше середнього визначеного для кожного

регіону, де проводили дослідження вмісту пектинових речовин, містили плоди сорту Черешнева. Їх кількість у сортів Ювілейна Копаня, Вернісаж, Санюта й Аметист (1,10; 0,97; 0,96 і 1% відповідно) за умови вирощування в різних регіонах України була середньозакріпленою, коефіцієнти варіації — 24,6; 16,3; 22,1 та 23,3%.

Бібліографія

1. Камзалова А.М. Биохимический состав ягод смородины в условиях Беларуси/А.М. Камзалова, В.Т. Дмитриева, С.Л. Гуменюк, О.И. Липская//Плодоводство. — 2005. — Т. 17, Ч. 1. — С. 215.
2. Красноштан С.К. Пектинові речовини плодово-ягідної продукції та їх значення у профілактиці і лікувальних цілях//Садівництво. — Вип. 47. — К., 1998. — С. 229–235.
3. Кучер М.Ф. Хіміко-технологічна оцінка ягід нових сортів смородини вітчизняної та зарубіжної селекції: 36. наук. праць/Кучер М.Ф. — Мліїв-Умань, 2004. — С. 126–132.
4. Методика оцінки якості плодово-ягідної продукції. — К.: СПД «Жителів С.І.», 2008. — 79 с.
5. Методичні рекомендації проведення досліджень по питанню зберігання та переробки. — К.: УНДІС, 1980. — 142 с.
6. Причко Т.Г. Производственное испытание сортов смородины на юге России/Т.Г. Причко, Л.А. Хилько//Садоводство и виноградарство. — 2002. — № 2. — С. 19–20.
7. Сапожникова Е.В. Пектиновые вещества плодов. — М.: Наука, 1965. — С. 180.